NR 3 1997

Ale

Historisk tidskrift

FÖR SKÅNE
HALLAND
OCH
BLEKINGE

Ale

Historisk tidskrift för Skåne, Halland och Blekinge
utges av De skånska landskapens historiska och arkeologiska förening och Landsarkivet i Lund.

Redaktionskommitté

Länsantikvarie Carin Bunte, Malmö
Universitetslektor Gert Jeppsson, Lund, redaktör
Arkivarie Göran Larsson, Lund
Docent Sten Skansjö, Lund
Professor Anna Christina Ulfsparre, Lund

Innehåll

	Sid.
Gert Kennarthsson: Rekrytering av båtsmän till Sjätte Blekings indelta Båtmanskompani	1
Göran Hallberg: Sommardramatik kring Ellinge – 1525	12
Ólafur Eggertsson: Dendrokronologi (årsringsdatering) och dess möjligheter i Sverige	21
Aktuellt om antikvariskt	
Slaget vid Lund – minnet av historien	26

BLOMS I LUND TRYCKERI AB, LUND 1997

Rekrytering av båtsmän till Sjätte Blekings indelta Båtsmanskompani

Av Gert Kennarthsson
Öllers väg 2A, 293 73 Jämshög

Under 1700-talet var befolkningsutvecklingen i Sverige närmast stationär. Under 1800-talet skedde en radikal förändring beroende på en starkt sjunkande dödlighet. Följden blev ett kraftigt befolkningsöverskott. Trots en betydande emigration fördubblades landets befolkning under seklet.[1]

Befolkningsökningen, skiftesreformerna, den industriella revolutionen samt urbaniseringen ledde till stora förändringar i samhället, bl. a. vad gäller landsbygdens sociala struktur. I detta samhälle i förvandling fanns de indelta soldaterna och båtsmännen som en integrerad del. Kostnaderna för dessa åvilade endast den jordbrukande befolkningen. Blekinge var ett av de områden som tyngdes hårdast av detta system.[2]

Denna uppsats, som är en fortsättning från Ale 2/97, behandlar ett båtsmanskompani i västra Blekinge under dess existens från 1846 till båtsmanshållets avveckland. Detta kompani, Sjätte Blekings indelta Båtsmanskompani, hade sina rusthåll/rotar i fem socknar: Jämshög, Gammalstorp, Ysane, Sölvesborgs landsförsamling samt Mjällby. Under den period som kompaniet existerade delades Jämshögs socken. Två nya socknar, Jämshög och Kyrkhult, bildades. Detta skedde år 1865.[3] Jag behandlar emellertid Jämshögs ursprungliga socken som *en* socken genom hela uppsatsen.

Kompaniets område och dess befolkning

Sjätte Blekings indelta Båtsmanskompani omfattade 5 socknar i Listers härad i Blekinge. Dessa var Jämshögs socken, Gammalstorps socken, Ysane socken, Sölvesborgs landsförsamling samt Mjällby socken.[4]

Socknarnas area:
Jämshög 418,56 km²
Gammalstorp 60,10 km²
Ysane 24,66 km²
Sölvesborgs landsförsamling 13,86 km²
Mjällby 75,61 km² [5]

Detta område kan näringsgeografiskt delas in i tre områden:
1) Skogsbygden
2) Dalbygden
3) Listerbygden.

Största delen av Jämshögs socken (den norra delen) tillhör skogsbygden. Morän är den

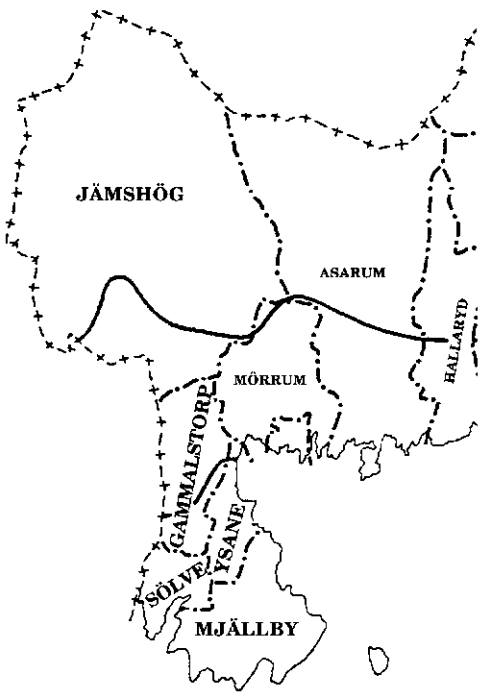

Västra Blekinges sockenindelning före år 1860.[6]

starkt dominerande jordarten. Dalbygden omfattar den sydligaste delen av Jämshögs socken samt största delen av Gammalstorps socken. Även här är morän den dominerande jordarten. Sand har stor utbredning inom terrängens lägre delar och underlagras ofta av lera. Listerbygden sammanfaller i stort med Listerlandet. Dock har en del av Gammalstorps socken förts hit. Listerbygden är Blekinges enda egentliga slättområde. Åkerbruket har här alltid haft en starkare ställning än i länet i övrigt. Dock kan Listerbygden ej fullt jämställas med övriga sydsvenska slättbygder, därtill är jordmånen alltför ojämn och delvis mycket mager. De lösa jordlagren består delvis av sand som är underlagrad av kalkhaltig lera. Dessutom finns lera, gyttja och torv, vilka är näringsrika jordarter.

Tätast befolkat var området närmast kusten, framförallt i Mjällby socken (69,6 inv./km² 1860). Glesast bodde människorna i Jämshögs socken (24,5 inv./km² 1860), speciellt i den norra delen.[7] Under perioden 1810–1890 ökade befolkningen med ca 89 % (från 11 525 inv. till 21 777 inv.). Ökningen var som störst under den första hälften av århundradet. Folkmängden i de olika socknarna framgår av tabell 1.

Den starkaste befolkningsökningen under perioden 1810–1890 hade Mjällby socken (129 %), därefter kom Jämshögs socken (87 %) och Gammalstorps socken (68 %). Den svagaste befolkningsutvecklingen hade Ysane socken (47 %) samt Sölvesborgs landsförsamling (13 %). I Sölvesborgs landsförsamling var befolkningsutvecklingen svag under hela perioden. Under sista årtiondet redovisade alla socknarna utom Mjällby en befolkningsminskning.

Orsaken till befolkningsminskningen i slutet av seklet var emigrationen (främst till Nordamerika) samt även den påbörjade urbaniseringsprocessen. Utvandringen var omfattande i alla berörda socknar. Synnerligen stark var den dock i Kyrkhults socken (tidigare norra delen av Jämshögs socken).

Folkökningen berodde på flera faktorer: ökat näringsutrymme genom bättre brukningsmetoder, minskad dödlighet (främst minskad barnadödlighet) samt en lång fredsperiod. Befolkningsutvecklingen krävde dock ökat näringsutrymme utöver vad förbättrade brukningsmetoder gav. Detta ledde till klyvning av hemman i mindre enheter.[8]

Inom kompaniets område var hemmansklyvningen som störst vid kusten samt i skogsbygden. Orsaken var att det lönande fisket tillät en ökning av antalet bönder längs med kusten. I skogsbygden berodde den starka hemmansklyvningen på den ökande åkerarealen, svedjebrukets ökade betydelse samt det stora antalet invånare i förhållande till åkerjordens storlek.

Efter 1860 förbyttes trenden i Listerbygden från hemmansklyvning till sammanslagning av brukningsdelar. I övriga socknar inom kompaniets område fortsatte en omfattande hemmansklyvning fram till sekelskiftet.

Tabell 1. Folkmängden 1810–1890 i de socknar som ingick i Sjätte Blekings indelta Båtsmanskompani.

Socken	1810	1820	1830	1840	1850	1860	1870	1880	1890
Jämshög[9]	5 637	6 562	7 690	8 411	9 268	9 489	10 038	10 777	10 572
Gammalstorp	1 634	2 007	2 340	2 519	2 760	2 729	2 844	2 925	2 754
Ysane	829	895	931	1 085	1 159	1 162	1 236	1 393	1 215
Sölvesborg	513	508	524	566	571	553	489	679	578
Mjällby	2 912	3 502	3 839	4 321	5 124	5 391	5 671	6 496	6 658

Källor: LLA, Kyrkoarkiv, Befolkningsstatistik 1810–1850 och BiSOS, Befolkningsstatistik. Blekinge län 1860–1890.

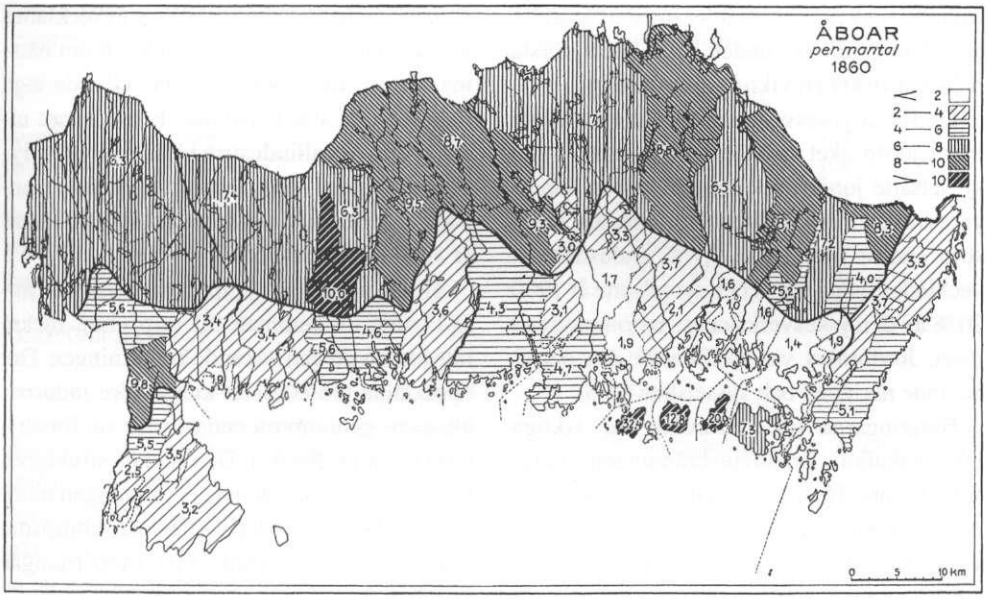

Här kan man se hur skogsbygden har betydligt mindre brukningsdelar än Listerbygden.[10]

Brukningsdelarna var betydligt större i områdets bördigaste delar.

Åkerbruket utvecklades snabbt under 1800-talet som en följd av enskiftet och laga skiftet. På grund av skiftena skedde under 1800-talets första hälft en omfattande uppodling. I flera byar och hemman mångdubblades åkerarealen. Listerbygden hade den minsta ökningen, beroende på att detta område proportionellt sett redan var mera uppodlat än övriga områden. Den rikliga tillgången på arbetskraft underlättade den starka uppodlingen. Arbetskraften rekryterades bland torpare, backstugehjon och inhyseshjon.

Man odlade de fyra sädesslagen, bland vilka vetet intog en blygsam position. Dessutom gjorde potatisen sitt intåg under 1800-talet. Potatis gav även på dålig mark god skörd och var billig föda åt den fattiga delen av befolkningen. Den behövdes även till brännvinsbränningen, som var direkt knuten till åkerbruket. Redan från 1800-talets början var brännvinsbränningen mycket omfattande i västra Blekinge. Av socknarna intog Jämshög den främsta platsen med 215 av länets 1 065 brännvinspannor år 1850. År 1855 förbjöds husbehovsbränningen vilket medförde att de små brännerierna försvann. Även de större brännerierna var dock till största delen koncentrerade till västra Blekinge.

Även stärkelseindustrin var starkt knuten till potatisodlingen. Jämshögs socken blev dominerande inom stärkelseframställning. Denna industri började växa sig stark under 1800-talets sista årtionden. År 1890 låg tio av landets 25 stärkelsefabriker i Jämshögs och Kyrkhults socknar.

Mest skog fanns i den norra delen av Jämshögs socken. Ur denna hämtade bönderna till stor del sin bärgning. Under hela 1800-talet skedde en överavverkning av skogen. Orsakerna var svedjandet, städernas vedbehov, utskeppningen av ved samt virkeshandeln.

Av stor betydelse för Listerlandet var fisket. Det spelade redan vid 1800-talets början en betydande roll i områdets näringsliv. De flesta av Blekinges fiskare var bosatta i

Mjällby socken. För Mjällby sockens kraftiga befolkningstillväxt under 1800-talets första hälft var fisket en viktig förutsättning.

De flesta yrkesverksamma var sysselsatta inom jordbruket och dess binäringar. 1840 sysselsatte jordbruket hela 75,9 % av länets yrkesverksamma befolkning, medan industrin endast sysselsatte 9,1 %. Industrin utvecklades sedan starkt och sysselsatte år 1900 26 % av den yrkesverksamma befolkningen i länet. Jordbruket var fortfarande den dominerande näringen och sysselsatte 53 %.

Binäringarna till jordbruket var viktiga inkomstkällor. Brännvinsbränningens betydelse berörs i Hushålls-sällskapets handlingar 1839 enligt följande: »Bi-näringarne reducera sig, som vanligt, väsendtligen till en – brännvinsbränningen, hvilken fortfarande anses för snart sagdt det enda medlet för landtmannens ekonomiska bestånd. Utskottet har i flera föregående års-berättelser uttalat sina åsigter om denna handtering, men icke lyckats att för dem vinna en större, icke obehöflig, uppmärksamhet».[11]

Industrin, som var betingad av lokala behov, behöll under större delen av 1800-talet sin hantverksmässiga karaktär. Endast få fabriker arbetade för export från landskapet, om man undantar brännvinsindustrin. I de berörda socknarna fanns 1850 sågverk, garverier, färgeri, tegelbruk, vadmalstamp samt en kopparhammare. Flera av dessa avvecklades under senare delen av 1800-talet. Inom båtsmanskompaniets område fanns sålunda inga industrier av stor betydelse. Först senare utvecklades metallindustrin i Holje till ett betydande företag. 1880 fanns här endast 5 anställda, 1890 hade antalet stigit till 150 för att år 1900 uppgå till 354.[12]

Trots nyodling, hemmansklyvning, avstyckning av hemman till torp m.m. räckte inte jorden till den växande befolkningen. Det uppkomna proletariatet kunde före industrialismens genombrott endast söka sin försörjning inom jordbruket. Den sociala strukturen hos den jordbruksidkande befolkningen inom Sjätte Blekings indelta Båtsmanskompanis område under perioden 1810–1850 framgår av tabell 2.

Utvecklingen inom kompaniets område stämmer med utvecklingen i övriga delar av landet. De jordlösa klasserna växte markant under perioden.[13]

Det fanns skillnader mellan socknarna. De jordlösa klasserna är ej så omfattande i den bördiga socknen Mjällby. Även torparklassen var här mindre än i kompaniets övriga område. Samtidigt var gruppen jordbrukare/fiskare, som kan räknas till den mest välbeställda gruppen, här betydligt större än i de övriga socknarna.

Vissa år kan till synes oförklarligt stora för-

Tabell 2. Social strukturering av den jordbruksidkande befolkningen inom Sjätte Blekings indelta Båtsmanskompanis område under perioden 1810–1850. Procentuell fördelning.

År	Summa absoluta tal	Jordbrukar-klassen	Fiskare-klassen	Torpare-klassen	Båtsmän/ soldater	Backstuge- och inhyses-klasserna	Statare-klassen	Hemmasöner över 15 år och drängar
1810	2 775	32,8	4,3	11,6	9,4	6,2	—	35,7
1820	3 467	24,8	3,5	14,7	7,8	8,0	—	41,3
1830	3 766	22,7	2.8	15,4	6,8	13,5	—	38,8
1840	4 619	19,6	3,6	9,5	5,8	16,4	1,5	43,5
1850	4 555	21,1	4,1	12,4	6,1	11,6	1,1	43,7

Källor: LLA, Kyrkoarkiv, Befolkningsstatistiska tabeller.

Tabell 3. Sjätte Blekings indelta Båtsmanskompani 1846 – rusthållens/rotarnas läge och antal.

Socken	Antal rusthåll	Antal rotar
Jämshög	114	1
Gammalstorp	33	1
Ysane	25	1
Sölvesborg	10	1
Mjällby	89	3
Totalt	271	7

Källor: Grill 2:3, s. 14 f.

Tabell 4. Antal rekryterade båtsmän till Sjätte Blekings indelta Båtsmanskompani.

Period	Antal
1846–1850	134
1851–1855	104
1856–1860	72
1861–1865	102
1866–1870	60
1871–1875	30
1876–1880	31
1881–1885	65
1886–1890	51
Totalt	649

Källor: LLA, Förteckningar över antagna båtsmän 1846–1890.

ändringar ske. År 1840 sker t. ex. en väldigt kraftig minskning av torpareklassens andel i flera socknar. Jag har svårt att tro att detta stämmer med verkligheten. Troligtvis är det så att gränsdragningen mot andra grupper är hårfin och att det var svårt för prästerna att veta i vilken grupp människorna skulle placeras.

Sjätte Blekings indelta Båtsmanskompani

När båtsmanshållet i Blekinge omorganiserades 1846 kom de västligaste socknarnas rusthåll och rotar att bli placerade i Sjätte Blekings indelta Båtsmanskompani. Rusthållens/rotarnas läge och placering blev då enligt tabell 3. Antalet rusthåll och rotar förblev sedan konstant till 1887, då riksdagen beslöt att båtsmanshållet skulle upphöra.[14]

I förhållande till befolkningens antal fanns i Listerbygdens socknar betydligt fler båtsmän än i Skogsbygdens och Dalbygdens socknar. Socknarnas befolkningsmängd spelade emellertid ingen roll. Antalet rusthåll/rotar var knutet till jordinnehav.

Rekryterade båtsmän till Sjätte Blekings indelta Båtsmanskompani 1846–1890

Till de 271 rusthållen och 7 rotarna rekryterades under perioden 649 båtsmän.[15] I tabell 4 kan man följa antalet rekryterade båtsmän i femårsperioder.

Antalet rekryterade per år varierade beroende på om det varit generalmönstring eller ej. Vid generalmönstringarna avskedades ofta flera båtsmän och vakanserna efter dessa skulle ersättas. Generalmönstring för Sjätte Blekings indelta Båtsmanskompani ägde rum första gången år 1846 och därefter vart femte år. Den sista generalmönstringen ägde rum år 1901.[16] 1846 rekryterades 108 båtsmän. Därefter rekryterades aldrig fler än 40 båtsmän under något år.[17]

Den geografiska rekryteringen

Varifrån kom då de rekryterade båtsmännen? Jo, till stor del var det från närområdet såsom framgår av tabell 5.

Av de 649 båtsmän som antogs till kompaniet under dess existens har jag lyckats lokalisera födelseorten för 624 (ca 96 %). Av dessa var 457 (ca 73 %) födda i den socken som rusthållet/roten var placerad i. 563 (ca 90 %) båtsmän var födda inom kompaniets område. De återstående var födda i 23 socknar belägna i Blekinge samt de angränsande länen Kristianstad och Kronoberg.

Tabell 5. Båtsmännens i Sjätte Blekings indelta Båtsmanskompani födelsesocknar 1846–1890.

Födelsesocken	Antal	%
Jämshög	265	40,8
Gammalstorp	77	11,9
Ysane	43	6,6
Sölvesborg	15	2,3
Mjällby	163	25,1
Asarum	10	
Backaryd	1	
Hällaryd	2	
Mörrum	5	
Åryd	1	
Gualöv	1	
Ivetofta	5	
Norra Åsum	1	
Näsum	9	
Rinkaby	1	
Trolle-Ljungby	3	
Träne	1	
Vankiva	2	
Önnestad	1	
Örkened	3	
Almundsryd	3	
Linneryd	1	
Pjätteryd	1	
Södra Sandsjö	1	
Tingsås	2	
Urshult	3	
Väckelsång	1	
Västra Torsås	4	
Uppgift saknas	24	
Totalt	649	100

Källor: LLA, Förteckningar över antagna båtsmän, Båtsmanskontrakt, Födelseböcker och Husförhörslängder.

I tabell 6 redovisas de rekryterades ursprungsort i förhållande till rusthålls/rotesocken. Av de undersökta socknarna avviker Jämshög genom att hela 91 % av de rekryterade båtsmännen var födda i socknen. De skillnader som finns mellan socknarna förefaller ha ett samband med socknarnas näringsgeografiska status. Utbudet av tänkbara båtsmansrekryter bör ha varit större i det folkrika Jämshögs socken än i övriga socknar. Procentsatserna ligger ungefär på samma nivå under hela perioden.

I tabell 7 visas den geografiska rekryteringen för varje enskild socken. Här kan man se att Jämshög är den enda socken som »släpper till» fler båtsmän än den rekryterar. Mjällby är den socken som har störst spridning vad gäller de rekryterade båtsmännens födelsesocknar. Här är det anmärkningsvärt att Jämshög »förser» Mjällby med flest utomsocknes båtsmän trots att det ej är en grannkommun.

Skillnader i geografisk rekrytering mellan de olika socknarna kan kanske förklaras med respektive sockens näringsstruktur samt gamla traditioner. Listerbygdens tre socknar rekryterade procentuellt sett betydligt fler båtsmän än man »släppte till» jämfört med Gammalstorps socken, som till största delen tillhörde Dalbygden. Jämshögs socken, som till största delen tillhörde Skogsbygden, »släppte till» 8 % fler båtsmän än man rekryterade. Det är svårt att tänka sig att de »utvandrade» båtsmännen från Jämshögs socken hellre valde att bli båtsmän i en främmande socken än i hemsocknen. En förklaring, som enligt husförhörslängderna i flera fall stämmer, är att man lämnade hemsocknen för att ta anställning som dräng i en annan socken. När möjligheten att ta anställning som båtsman sedan dök upp tog man den. En annan förklaring kan vara att det helt enkelt inte fanns någon tjänst ledig i hemsocknen för de yngre män för vilka båtsmansyrket framstod som attraktivt. De fick då söka sig till andra socknar. Kanske kan det vara så enkelt att båtsmansyrket av tradition var populärare i en del socknar.

Social stratifiering av båtsmännen

Föreställningen att de lägre klasserna på landsbygden skulle förse den indelta armén med manskap var inte ovanlig. Uppgiften att tjänstgöra som soldat uppfattades som direkt

Tabell 6. Rusthållens/rotarnas inomsocknes och utomsocknes rekrytering. Sjätte Blekings indelta Båtsmanskompani 1846–1890.

Rusthålls-/rote-socken	Födda inom socknen		Födda i grann-socken		Födda i annan socken		Okänd födelse-socken		Totalt antagna
	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal
Jämshög	219	89,4	10	4,1	11	4,5	5	2,0	245
Gammalstorp	49	57,0	24	27,9	6	7,0	7	8,1	86
Ysane	27	43,5	15	24,2	18	29,0	2	3,2	62
Sölvesborg	8	28,6	11	39,3	7	25	2	7,1	28
Mjällby	154	67,5	20	8,8	46	20,2	8	3,5	228
	457	70,4	80	12,3	88	13,6	24	3,7	649

Källor: Se tabell 5.

Tabell 7. Antal båtsmän rekryterade från olika socknar till rusthålls/rotesocknar inom Sjätte Blekings indelta Båtsmanskompani 1846–1890.

Födelsesocknar	Rusthålls-/rotesocken				
	Jämshög	Gammalstorp	Ysane	Sölvesborg	Mjällby
Jämshög	219	18	10	2	16
Gammalstorp	1	49	11	5	11
Ysane	1	1	27	1	13
Sölvesborg				8	7
Mjällby	2	1	2	4	154
Asarum	4	1	2		3
Backaryd		1			
Hällaryd		1			1
Mörrum			2	1	2
Åryd					1
Gualöv			1		
Ivetofta		2	1	1	1
Norra Åsum					1
Näsum	2	3	2		2
Rinkaby					1
Trolle-Ljungby				1	2
Träne				1	
Vankiva					2
Önnestad		1			
Örkened	2		1		
Almundsryd	1			1	1
Linneryd	1				
Pjätteryd					1
Södra Sandsjö	1				
Tingsås			1		1
Urshult	3				
Väckelsång		1			
Västra Torsås	3			1	
Okänd födelseort	5	7	2	2	8
Totalt	245	86	62	28	228

Källor: Se tabell 5.

klassbundet.[18] Med tanke på tillväxten av folkmängden i de obesuttna klasserna under 1800-talet borde det inte heller ha varit några problem att fylla uppkomna vakanser i båtsmanshållet.

Vilken bakgrund hade då de som sökte anställning i Sjätte Blekings indelta Båtsmanskompani? Av de 649 båtsmän som rekryterades under perioden var en stor majoritet drängar. Ett litet inslag av torpare, husmän, backstugemän, inhyses, arbetskarlar och hantverkare fanns också.[19] Man tillhörde alltså till övervägande delen landsbygdens jordlösa klass. Troligtvis hade man i de flesta fallen heller ingen möjlighet att lämna denna grupp. Då blev båtsmanstjänsten ett lockande alternativ.

För att få underlag till en redovisning av båtsmannens sociala bakgrund behöver man emellertid undersöka målsmännen till båtsmansrekryterna.[20] Här har valts att ta faderns/moderns yrke/sysselsättning ur födelse- och dopböckerna. För undersökningen krävs även en lämplig modell för social stratifiering. Jag har här använt mig av en modell, som Göransson använt i en studie av indelningsverket i Östergötland samt Winberg i en studie av tre socknar i Västergötland. Denna modell utgår från ägandet av produktionsmedlen. Av den indelningen kan för denna undersökning följande grupper urskiljas:

A) Jordbrukare- och fiskareklassen, dvs. skattebönder, bonde- och kronoarrendatorer.
B) Obesuttna jordbrukare, dvs. torpare och båtsmän/soldater.
C) Jordlösa jordbrukare, dvs. backstugesittare, inhysesfolk, husmän, stattorpare (dagsverkstorpare) samt tjänstefolk.

Båtsmännen/soldaterna hade en form av jordbesittning. Det kan anses att deras torpinnehav var ett arrendeförhållande till rusthållet/roten. De betalade sitt arrende genom att ställa upp som båtsman/soldat. Rätten att utnyttja torpet med vidhängande jord ställer dem i nivå med arrendetorparen under långtidskontrakt. Till tjänstefolk förs även drängar och pigor som var bondsöner eller bonddöttrar. Dessa kan tänkas ha en möjlighet att nå en högre »socialgrupp» men separeras ej här från övrigt tjänstefolk.

Hantverkarna kan vara svåra att placera. En del kunde ha tillgång till ett litet stycke jord. Dessa kan eventuellt ses som ett mellanskikt mellan grupp B och C.[21] Inplaceringen av vissa kategorier vållar problem. Människor med titeln f. d. bonde, f. d. båtsman/soldat har fått vara kvar i den grupp de skulle ha tillhört om de ej varit »f. d.». Om det är riktigt eller ej är svårt att säga.[22]

Sjätte Blekings indelta Båtsmanskompanis båtsmäns sociala ursprung

I tabell 8 finns en sammanställning som visar båtsmännens sociala härkomst. Bortfallet utgör ca 5 %.

Båtsmännen rekryterades från omgivningens jordlösa och fattiga ungdom. Dessa hade många gånger som alternativ till båtsmanstjänsten endast att fortsätta den drängtjänst de ofta innehade vid tidpunkten för rekryteringen. Noterbart är att endast en av de rekryterade båtsmännen kom från fiskareklassen trots att denna klass var relativt stor i Mjällby socken. Detta kan kanske bero på att denna klass kunde söka sin utkomst hos sina »egna». Fiskerinäringen expanderade kraftigt i Mjällby socken under perioden.[23]

Vissa förskjutningar mellan de olika grupperna ägde rum under de 45 år som Sjätte Blekings indelta Båtsmanskompani existerade. Rekryteringen ur grupp A låg hela tiden på en ganska låg nivå och pendlade mellan 0 % och 10 %. Det är emellertid svårt att dra några slutsatser vad gäller denna grupp, då antalet rekryterade båtsmän är alltför litet. Rekryteringen ur mellangruppen var högst under

Tabell 8. Social härkomst för båtsmän rekryterade till rusthåll/rotar vid Sjätte Blekings indelta Båtsmanskompani 1846–1890.

Målsmans yrke vid båtsmannens födelse	Antal	%
Arrendator	5	
Bonde	26	Grupp A 5,5 %
F. d. bonde	2	
Fiskare	1	
Båtsman	183	
F. d. båtsman	11	
Torpare	112	Grupp B 51,5 %
Soldat	8	
F. d. soldat	3	
Arbetare	2	
Backstugesittare	1	
Hantverkare	15	
Husman	81	
Inhyses	50	
Lumpletare	1	Grupp C 42,9 %
Mjölnare	1	
Piga/dräng	105	
Sjöman	3	
Änka	5	
Uppgift saknas	34	
Totalt	649	

Källor: Se tabell 5.

Tabell 9. Socialt ursprung för båtsmän rekryterade inom/utom sin födelsesocken till Sjätte Blekings indelta Båtsmanskompani 1846–1890.

	Grupp		
	A	B	C
Samtliga båtsmän	5,7 %	51,5 %	42,9 %
Båtsmän födda inom rusthållets socken	4,8 %	53,2 %	42,0 %
Båtsmän födda utanför rusthållets socken	9,0 %	47,3 %	43,6 %

Källor: Se tabell 5.

1870-talet, därefter minskar andelen härifrån, men gruppen stod hela tiden för en stor del av de rekryterade båtsmännen. Flera femårsperioder kom mer än 50 % av de rekryterade båtsmännen härifrån. Andelen rekryterade ur grupp C ökade betydligt under perioden. Denna förändring har troligen att göra med de jordlösa gruppernas tillväxt i samhället.

Av de enskilda kategorierna stod båtsmans/soldatklassen under varje period för den största delen rekryterade båtsmän. Procentsatserna varierade mellan 25,3 % och 40,7 %. Rekryteringen från torpareklassen var också hög (mellan 13,7 % och 22,2 %). Här sjönk andelen rekryterade båtsmän under seklets sista årtionden.

I grupp C stod husmännen inledningsvis för den största delen rekryterade båtsmän och 1846–1850 kom 16,6 % från denna grupp. Andelen rekryterade båtsmän härifrån sjönk dock sedan. Istället rekryterades under de sista femårsperioderna de flesta båtsmännen i denna grupp bland tjänstefolket. Vissa perioder hade mer än 20 % av de rekryterade båtsmännen sitt ursprung härifrån. Ifråga om backstugesittare, inhyses och husmän kan framhållas att skillnaden mellan dessa kategorier ofta var ringa. Backstugefolket kallades i vissa socknar för inhysesfolk, då familjerna ifråga ansetts ha blivit inhysta i av jordägaren uppresta backstugor.[24]

I tabell 9 redovisas sambandet mellan geografisk och social rekrytering.

Här kan man ej skönja någon större skillnad vad gäller båtsmän födda inom det egna rusthållets socken jämfört med båtsmän födda i annan socken. Totalt finns det alltså inget som tyder på att de inflyttade båtsmännen skulle ha annorlunda socialt ursprung än de insocknes födda båtsmännen.

Avslutning

Syftet med denna uppsats har varit att studera det geografiska och sociala ursprunget för båtsmän antagna till Sjätte Blekinges indelta Båtsmanskompani under den tid kompaniet existerade. Dessutom var avsikten att under-

söka i vilken mån samhällsutvecklingen under 1800-talet påverkade de rekryterade båtsmännens sociala ursprung.

Vad beträffar båtsmännens geografiska ursprung finner man att hela 90 % av de antagna båtsmännen var födda inom kompaniets stånd, dvs. det område inom vilket kompaniets rusthåll/rotar låg. Går man sedan ner på sockennivå finner man att hela 43 % av de rekryterade båtsmännen var födda i den socken de tjänstgjorde. Här fanns dock en stor skillnad mellan socknarna. I Jämshögs socken, som till största delen var belägen i skogsbygden, var hela 89,4 % av de antagna båtsmännen födda i sin tjänstgöringssocken. De övriga socknarna uppvisar betydligt lägre siffror. Den genomsnittliga tjänstgöringstiden var betydligt längre i Jämshögs socken än i övriga socknar. Orsaken till detta är svår att förklara. Kanske var det så att fler båtsmän sökte och fick legopass i de övriga socknarna. Legopass innebar att båtsmännen fick avgå om de själva ordnade en ny båtsman som övertog båtsmanstjänsten. Man kan av ovanstående fakta dra slutsatsen att båtsmansyrket var attraktivare i Jämshögs socken än i kompaniets övriga socknar.

Vad beträffar båtsmännens sociala bakgrund finner man att flertalet båtsmän hade sitt ursprung i jordbrukssamhällets två översta grupper. Andelen från det lägsta skiktet ökar dock under perioden. Detta avspeglar proletariseringen på landsbygden. De antagna båtsmännens sociala ursprung varierade mellan de olika socknarna.

Den sociala rekryteringen varierade på ett svårförklarligt sätt mellan de olika socknarna. En del av variationerna kan säkert förklaras med lokala sedvänjor, som förekommit under långa perioder. Det förefaller emellertid som om båtsmansyrket till stor del gick i arv från far till son. Hela 31,8 % av de lokaliserade båtsmännen var söner till båtsmän eller f. d. båtsmän.

Noter

1 Norborg, s. 9 f.
2 Norborg, s. 160.
3 Kronsjö, s. 18.
4 Grill 2:3, s. 14 f.
5 Wohlin, Emigrationsutredningen, bilaga V. Bygdestatistik. Tabell 76, s. 305.
6 Björnsson, s. 283.
7 Wohlin, Emigrationsutredningen, bilaga V. Bygdestatistik. Tabell 76, s. 305.
8 Göransson, s. 20.
9 Inklusive Kyrkhults socken.
10 Björnsson, s. 153.
11 Blekinge Läns Kongl. Hushålls-sällskaps Handlingar 1839, s. 9.
12 Björnsson, s. 144 ff.
13 Winberg, s. 50.
14 Kennarthsson, s. 8.
15 LLA, Förteckningar över antagna båtsmän.
16 LLA, Mönstringsrullor.
17 LLA, Förteckningar över antagna båtsmän.
18 Guillemot, s. 161.
19 LLA, Förteckningar över antagna båtsmän och båtsmanskontrakt.
20 Göransson, s. 23.
21 Göransson, s. 24.
22 Guillemot, s. 129.
23 Björnsson, s. 186 ff.
24 Wohlin, Emigrationsutredningen, bilaga IX. Den jordbruksidkande befolkningen i Sverige 1751–1900, s. 19 f.

Källor och litteratur

Otryckta källor

Landsarkivet i Lund

Blekinge landskontor:
Förteckningar över antagna båtsmän 1846–1890.
Båtsmanskontrakt 1846–1890.
Mönstringsrullor.

Kyrkoarkiv:
Gammalstorps församling: Befolkningsstatistiska tabeller, Födelse- och dopböcker, Husförhörslängder.
Jämshögs församling: Befolkningsstatistiska tabeller, Födelse- och dopböcker, Husförhörslängder.
Mjällby församling: Befolkningstatistiska tabeller, Födelse- och dopböcker, Husförhörslängder.
Sölvesborgs landsförsamling: Befolkningsstatistiska tabeller, Födelse- och dopböcker, Husförhörslängder.
Ysane församling: Befolkningsstatistiska tabeller, Födelse- och dopböcker, Husförhörslängder.

Litteratur

Bidrag till Sveriges Officiella Statistik (BiSOS). Femårsberättelser. 1860–1890.

Björnsson, Sven. Blekinge, en studie av det blekingska kulturlandskapet. Lund 1946.

Blekinge Läns Kongl. Hushålls-sällskaps Handlingar 1839.

Grill, Claes. Statistiskt sammandrag af Svenska indelningsverket. Band 2. Karlstad 1988.

Guillemot, Agneta. Rask, Resolut, Trogen. Umeå 1986.

Göransson, Göran. Speglar den indelte knektens förhållanden omvandlingen i 1800-talets svenska samhälle? Militärhistorisk Tidskrift 1981.

Kennarthsson, Gert. Bonddrænge dyppade i vand? C-uppsats, stencil. Kristianstad 1994.

Kronsjö, Oskar. Jämshögs församling fordom och nu. Del 3. Sölvesborg 1927.

Norborg, Lars-Arne. 170 år i Sverige, svensk samhällsutveckling 1809–1979. Arlöv 1982.

Winberg, Christer. Folkökning och proletarisering. Kring den sociala strukturomvandlingen på Sveriges landsbygd under den agrara revolutionen. Partille 1975.

Wohlin, Nils. Emigrationsutredningen, bilaga V. Bygdestatistik. Stockholm 1910.

Wohlin, Nils. Emigrationsutredningen. Bilaga IX. Den jordbruksidkande befolkningen i Sverige 1751–1900. Statistisk demografisk studie på grundval av de svenska yrkesräkningarna. Stockholm 1909.

Första hälften av brevet daterat den 28 juni 1525, vilket har den i ingressen illustrerade adresseringen.

Sommardramatik kring Ellinge – 1525

Av Göran Hallberg
Dialekt- och ortnamnsarkivet i Lund

Sommaren 1525 härjade den kunglige kaparen och länsherren Søren Norby med sina beväpnade bondehopar runt om i Skåne och Blekinge. Danmark plågades av ett inbördeskrig, där Søren Norby stödde försöken att återinsätta den landsflyktige Kristian II på Danmarks tron, medan motståndarna slöt upp kring den nye kungen Fredrik I.

Fogden på Ellinge, ett gods som ligger i Mellanskåne strax söder om dagens Eslöv, skrev mitt under denna dramatiska Skånesommar två korta brev, som i all sin enkelhet ger en intressant blixtbelysning över skeendet.

Det brev som återges och kommenteras här är daterat den 28 juni 1525. Det finns i Rigsarkivet i København under beteckningen »Privatarkiver. Hr. Esge Pedersen Bille (d. 1552). Ba 2. Breve fra forskellige A–E. 5147».

Det andra brevet, som är odaterat, skrevs ungefär samtidigt. I det berättar samme fogde om ytterligare faror och strapatser kring Ellinge i anslutning till de återkommande bondeangreppen på godset. Till det brevet, som kompletterar ögonvittnesskildringarna i det här aktuella, kan det finnas anledning att senare återkomma.

På baksidan av brevet av den 28 juni 1525 står med den tidens sätt att skriva adressatens namn och adress:

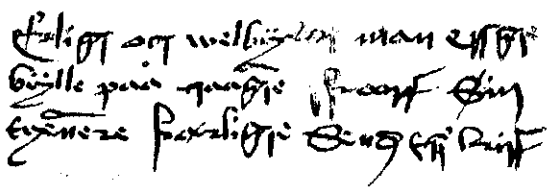

Erligh og welbyr|dig| man essghe / bÿlle paa haaghenskooff sin / tyennere kærlighe sender thette briff

På nusvenska:

Till den ärlige och välborne mannen Eske Bille på Hagenskov sänder hans ödmjuke tjänare detta brev.

Adressaten är kung Fredrik I:s riksråd och senare rikshovmästare Eske Pedersen Bille, gift med Sophie Krummedige, vars föräldrar vid den tiden innehade bl.a. Ellinge. Sophie skulle några år senare, 1530, komma att ärva godset. Redan 1525 hade tydligen svärsonen ansvaret för dess skötsel.

Som framgår av brevet befann sig Eske under oroligheterna av lätt insedda skäl på sitt slott Hagenskov på Fyn, i Sønderby sogn, Odense amt. Han ville naturligtvis inte hamna i Søren Norbys klor, och som riksråd behövdes han i den nye kungens närhet.

Noteras bör att det är adressatens namn, Eske Bille, och inte avsändarens, som av den rapportskrivande fogden tillskrivits sist i brevet, under de tre orden »skrewitt paa ellinghe».

Fogdens livfulla och detaljerade rapport till sin frånvarande herre återges bokstavstroget nedan. Hakparentes i texten markerar utgivarens supplement av i brevet genom nötning eller annan skada förlorad eller svårläst passage. I övrigt återges enligt praxis upplöst förkortning med kursiv stil och radslut med snedstreck.

Eerlig och ÿdhmÿg tÿænisste kærlig til sø*m*mes m*eth* wor Ere wedhe / maa i essghe atth som i skrewe mÿg til atth iek skwlle ffa*re* paa / awelle gaardhe*n* och a*n*nerss stedh som beehoo gørss er ha*n* aldheliss wel ffærd / och ÿmperne groo alssa*m*men och walnødh træn groo alsa*m*men er wel m*eth* machte*n* / och homle gaardhe*n* och disligiss och gaardhe*n* er och aldheliss wel m*eth* mah [»mah» överstruket] machtt*en* / wdhe*n* ij sædhe*n* som bøner sloee søndhe*r* wedhe maa i atth edherss klædhe*r* och kisth[er] / erre [andra »r» osäkert läst] wel ffor wa*re*dhe i malmøø wdhe*n* en kisthe stodh i kasberghe bliff ffra / myg taghe*n* och hawir iek ffonitth hen*n*e i ghen och hwess del som i war / wedhe maa i essghe atth iek war dag weth dag paa skaroltth hoss ff*rue* beritth / och atth spordhe om iek skwle wnffløtthe som i hadhe beffallitth mÿg dÿ ffor / tøwedhe hwn mÿg och sadhe atth dhett skwlle blywe gott in til saalæ*n*ghe atth / Søffrin nørberg kom i lan*n*itth och iek hadhe eke wdhe*n* en natth ffristh atth / wnff*ø*re til malmøø och bønner*n*e blewe mÿg strax wlÿdheghe och wille eke / aghe ffor mÿg wdhen dhe bøndhe*r* dher i bÿen wordhe wedhe maa i atth iek / fførdhe kødh och fflesk ffisk och sil til skroborpp och til hollerødh och bliff / meste dhellin bortt tagit aff bøndhe*r* dher o*m* krin*g* och witt iek hwilke dhe / erre och ff*rue* a*n*ne batt mÿg hilpit iek eke kw*n*ne ffaa til malmøø atth iek / skwlle ladhe ff*ø*re til skowen wedhe maa i esghe atth iek fførdhe kælle och / grÿdhe*r* op i dhe*n* øst*re* søø sænghthe dett dher och wor dhett beedrÿtt ffor / Søffrinss ffolk och war paa wa*n*ne och fførdh til lwn alth er nw til stædhe / i ghen alssame*n* wdhe*n* ij grÿdhe*r* dhe*r* blewe bortthe wedhe maa i atth iek sendhe iiij / dan*n*e me*n* til Søffrin atth ti*n*ghe ffor gardhe*n* atth ha*n* skwlle stae wrørdh och lawedhe / ha*n* paa sin da*n*ne swe*n*nss døme atth ha*n* skwlle warthe wrørdh i ffiortthe*n* dage / och edherss bwdh kom*m*e och tidhe*n*dhe ffor gaardhe*n* tredhe dag dernest kom*m*e dher / ffiri eller v hw*n*dre bøndher och sloe op alle dørre och wdh toghe madh och øøl hwe[s] / del som til stedhe war och stodh iek en natth och en dag ud i dhett ny mag hadhe dh[e] / ffaaitt mÿg hadhe dhe slawitt myg ihel wedhe maa i atth kom och han*n* som paa / gaardhe*n* war sam*m*e tidh gardhe*n* bliff berendh bliff sold och wid iek hoo dhett / køfftte wedhe maa atth dher er xviij p^{d} maltt til stædhe en nw i ghe*n* staar i sto*re* / haragh*er* som bønner*n*e ffor wa*re*dhe mÿg wedhe maa i atth øxne och kør och ffaar / och swin och øogh er alsam*m*en til stædhe wdhe*n* iij par oxne bortt kom*n*e dhe ij / par hawer iek sportt hwor he*n* dhe erre och etth par øxne blewe slaw*n*e i / fflÿgin*g*e och dhen hesst i sendhe mÿg bliff bortt tagen och mÿ*n* ff*ru*iss / ffollir gaa m*eth* øghene Em*eth* edhe*r* god beffalledh skrewitt paa elli*n*ghe *sanc*te pædi*r*s / affttha*n* a*n*no d*omini* m^{o}d^{o}x^{o}x^{o}v^{o}

essghe bÿlle

På nusvenska:

Eder ärlige och ödmjuke tjänare, tillgivet och tillfreds med vår ära (att få vara i Eder tjänst). Ni skall veta, Eske, att jag, såsom Ni skrev till mig att jag skulle, har farit till Abullagården och vid behov till andra ställen. Den har utvecklats alldeles väl och alla ymparna gror och alla valnötsträden. De är väl bibehållna och humlegården likaså. Och gården är också helt väl bibehållen, utom två säten som bönder slog sönder. Ni skall veta att Edra kläder och kistor är väl förvarade i Malmö, utom en kista som stod i Kastberga. Den togs ifrån mig och jag har funnit den igen och en del av det som var i den. Ni skall veta, Eske, att jag dag efter dag var på Skarhult hos fru Berit och frågade, om jag skulle hjälpa henne att flytta, som ni hade befallt mig. För detta bannade hon mig och sade, att det skulle vara tids nog, när Søren Norberg kom till landet. Och jag hade inte mer än en natts frist att undfly till Malmö, och bönderna blev strax olydiga mot mig och ville inte köra för mig, utom de bönder som fanns i byn (väl byn Skarhult). Ni skall veta att jag förde kött och fläsk, fisk och sill till Skrubbarp och till Vålaröd och att den största delen därav blev bortrövad av bönder däromkring. Och jag vet, vilka de är. Och fru Anne bad mig hjälpa till med att föra till skogs det som jag inte kunde få iväg till Malmö. Ni skall veta, Eske, att jag förde kittlar och grytor upp till den östra sjön och sänkte det där. Och detta blev avslöjat för Sørens folk och det lastades på vagnar och fördes till Lund. Allt är nu på plats igen, alltsammans utom två grytor, som förblev borta. Ni skall veta att jag skickade fyra betrodda män till Søren för att underhandla om gården (avser väl Ellinge), så att den skulle stå orörd. Och det lovade han på hedersord, att den skulle förbli orörd i fjorton dagar och Edert bud skulle komma och nyheter om gården. Tredje dagen därefter kom det fyra eller femhundra bönder och bröt upp alla dörrar och tog ut den mat och öl som fanns där. Och jag stod en natt och en dag ute i det nya maket (avträdet!). Hade de fått fatt i mig, så hade de slagit ihjäl mig. Ni skall veta att också han kom som var på gården samtidigt som den blev nedbränd och såld. Och jag vet vem som köpte den. Ni skall veta att det ännu återstår 18 pund malt, som finns i Stora Harrie och som bönderna förvarade åt mig. Ni skall veta att oxar och kor och får och svin och ök allesammans är på plats, utom tre par oxar som har försvunnit. Jag har fått veta var de två paren finns och att ett par oxar blev slaktade i Flyinge. Och den hästen som Ni sände mig blev bortrövad och min Frus (väl fru Sophies?) fålar går på bete tillsammans med öken. Utfört enligt Edert uppdrag, skrivet på Ellinge Sankt Peters afton (d.v.s. den 28 juni) anno Domini 1525.

Eske Bille

Kommentar

Brevet innehåller flera lokalhistoriskt intressanta och i vissa fall jämförelsevis tidiga och därmed för namntolkningarna värdefulla ortnamnsbelägg. Men först en kommentar till de mera kända namnen.

Den icke så väl befästa staden *Lund* nämns en gång, då som tillflyktsort för Søren Norbys folk, medan det starkare skyddade *Malmö* omtalas tre gånger. Malmö var då som vid flera andra krigstillfällen en någorlunda trygg plats att förflytta sig själv och sina ägodelar till i avvaktan på bättre tider, förutsatt att man tillhörde den sida som för tillfället innehade Malmö.

Eske Billes slott *Hagenskov* på Fyn nämns i ingressen. I förbigående får vi veta att några av de bortrövade oxarna slaktades vid *Flyinge*, d.v.s. den dåtida biskopsgården i Södra Sandby socken, Torna härad. Det efter sedermera kungsgården *Flyinge* uppkallade stationssamhället i Östra Gårdstånga by, Holmby socken, Frosta härad, är naturligtvis av betydligt senare datum.

Centrum för brevets händelser sommaren 1525 är *Ellinge*, som vid den här tiden i likhet med så många andra skånska herresäten sannolikt fortfarande i princip var en »(herre)gård i by», d.v.s. att huvudgården ännu inte flyttats ut ur byn till ett enskilt läge med befäst stenhus, vallgravar etc. Den utvecklingen genomgick flera av de skånska slotten och herresätena först framåt 1500-talets mitt. Om namnet *Ellinge*, buret av byn och godset i Västra Sallerups socken, Harjagers härad, och om därunder liggande gårdar, torp och smärre bebyggelser, kan man läsa i Skånes ortnamn.[1]

Godsets resterande förråd av malt fanns i tryggt förvar hos bönderna i byn och socknen *Stora Harrie*, Harjagers härad. I byns nordvästra utkant låg sedan medeltiden häradets tingsplats.[2]

»Fru Anne» är Anne Jørgensdatter Rud, gift med Henrik Krummedige, som 1511 köpte Ellinge. Anne var således mor till Sophie och därmed Eske Billes svärmoder. Henrik Krummedige hade varit norskt riksråd och Kristian II:s länsherre på Varberg, fallit i onåd och försonats, men till sist slutit sig till Fredrik I. Det fanns alltså all anledning att frukta hämndaktioner mot Ellinge från Søren Norbys folk.

»Fru Berit» i *Skarhult*, by och herresäte i Skarhults socken i Frosta härad, är fru Birgitte Bille, gift med Jens Rosensparre till Skarhult, vilken tidigare var Kristian II:s edsvurne fodermarsk, men som sedan övergått till Fredrik I:s sida. Också i det här fallet fanns det skäl att frukta skövling från Norbys bondehopar. Namnet *Skarhult* tillsammans med namnen på underliggande enheter redovisas i Skånes ortnamn.[3]

I Västra Sallerups sockens och tillika Harjagers härads nordöstligaste spets ligger det i brevet nämnda *Kastberga*, dit de plundrande bönderna hade fört en av kistorna. Redan då bestod Kastberga av två byar, *Lilla Kastberga* med tre och *Stora Kastberga* med fem frälsehemman. Lilla Kastberga sammanlades på 1860-talet till egendomen *Kastberga gård*, även kallad *Kastbergagården*. Den 1898 uppförda huvudbyggnaden kom att kallas *Kastberga slott*. Det är följaktligen inte detta som avses i brevet 1525. Det är därför ovisst, var någonstans i de två grannbyarna den aktuella kistan återfanns.[4]

Kött och fläsk, fisk och sill fördes till *Skrubbarp* och *Vålaröd*. Dessa var två utgårdar under Ellinge, belägna uppe i norr i skogsområdena mellan Eslöv i väster och Kungshult – Östra Strö i öster. Frälsehemmanet *Skrubbarp* hörde före 1952 till Borlunda socken i Frosta härad, men överfördes den 1 januari detta år till Eslövs stad. Det låg som en enklav inom Västra Sallerups sockens område. Idag återstår bara ruiner av den medeltida gården, känd i skrift sedan 1300-talet.[5]

Frälsehemmanet *Vålaröd*, från 1690 även

kallat *Stora Vålaröd* (till skillnad från *Lilla Vålaröd* i grannsocknen Skarhult), hörde till 1888 till Frosta härad, men överflyttades därpå till Harjagers härad. Från den 1 januari 1952 hör det till Eslövs stad. På en av dessa två gårdar Vålaröd tillkom under 1800-talet den då under Ellinge lydande *Djurgården*, äldre *Djurhagen*, känd från 1600-talet. Det var brukligt att de större godsen inrättade en särskild *djurgård* eller *djurhage*, en inhägnad skog- eller hagmark, där man företrädesvis höll hjortdjur.[6]

Det återstår att kommentera det kanske allra mest spännande namnet, nämligen *Abullagården*. Gården bör vara identisk med den först från 1626 styrkta *Sjögård*, hemmanet Ellinge nr 12, som av okänd anledning låg utdraget ur byn Ellinge, långt uppe i norr, närmare bestämt i sydkanten på det nuvarande industriområdet för livsmedelsföretaget Felix. Gården finns inte kvar, men den är utsatt på äldre kartor.

Till Sjögård hörde ett antal mindre gatehus och dagsverkstorp, kallade *Ellinge sjöhus* eller blott *Sjöhusen* (idag ett stadsdelsnamn i Eslöv). De äldsta av dem, ursprungligen tre stycken, är dokumenterade sedan 1760-talet. Torpet Ellinge nr 18, ett av *Sjöhusen*, låg länge kvar på ursprunglig plats inom Felix nuvarande område, men det revs 1938 och återuppfördes 1939 i Sahlins park vid Trollsjön i Eslövs stads västra delar. Huset är idag känt som *Sjöhusgården*, ett litet hembygdsmuseum med bl.a. servering. Det har alltså inte namn efter den sjö, Eslövsbyns gamla torvmosse, där huset ligger idag, utan efter en förutvarande sjö sydost om Eslöv, varom mera nedan.

Namnet *Sjöhuset* har sedan åtminstone 1662 burits av ett av husen vid Sjögård, sannolikt från början alternativt av själva gården.[7]

Det intressanta är emellertid att identifiera den i dessa namn avspeglade sjön, satt i relation till den i brevet nämnda »östre sjö», vari grytor och kittlar sänktes sommaren 1525. Två grytor kan av texten att döma rentav ligga kvar i vattnet, i väntan på att upphittas av den som hittar sjön!

Den östra sjön förutsätter en västra. Vid själva Ellinge, d.v.s. vid huvudgården och den gamla byplatsen fanns ingen sjö, förmodligen ännu inte heller någon vallgrav, som eventuellt skulle ha kunnat kallas sjö. Den tätt invid förbiflytande Bråån vidgas inte heller till några sjöliknande vattenytor. Vi måste söka oss upp till Sjögård och Sjöhusen, som uppenbarligen har namn efter läget vid en sjö.

Eslövs stadshus ligger i Edelbergsparken. Parken har anlagts i den utdikade och igenfyllda *Sallerups mosse*, som ännu vid tiden för Eslövs kyrkas tillkomst 1891 var ett naturligt kommunikationshinder, tidvis med öppna vattenspeglar. Det dröjde länge innan man kunde bygga en väg från den nya kyrkan direkt ner till den nya kyrkogården i sydost, mot Ellingehållet. I flera år gick begravningsprocessionerna från kyrkan först västerut till den gamla kyrkvägen mellan Eslövsbyn och kyrkbyn Sallerup (nu Remmarlövsvägen), sedan söderut till Sallerup och därpå tillbaka mot öster till kyrkogården.

Stambanan från Lund går på en hög bank genom den östra delen av den f.d. mossen, som i väster begränsades av Backarna, den markanta höjden väster om Mossavägen, i norr av det högre belägna området, där stationssamhället Eslöv växte fram, i öster av sluttningen upp mot Sjöhusen och i söder av ett lägre höjdparti. Från norr utföll Eslövsbäcken (nu dold under Kanalgatan) i mossen, och den fortsatte i mossens sydöstra hörn förbi Felix, Bäckagården och dagens reningsverk ner till Bråån strax nordost om Ellinge.

Mossen kan således mycket väl vara den västra av de två i såväl ortnamnen som i brevtexten underförstådda sjöarna. Omedelbart öster om Sjöhusen finns vattensamlingen

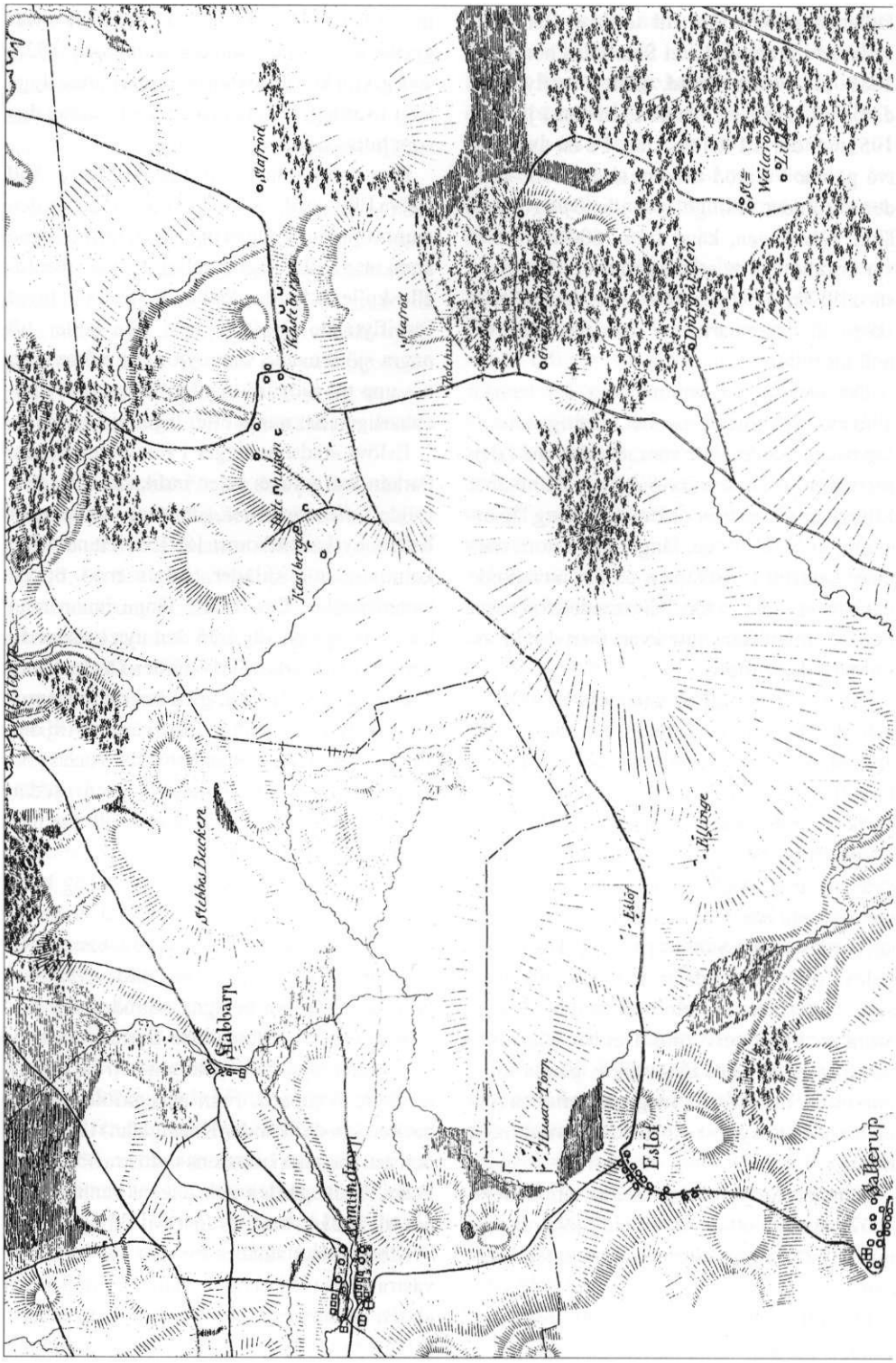
Stafröd
Kastebergaa
Stafröd
Rotehus
Djurgården
Stebbas Backen
Stabbarp
Eslöf
Ellinge
Husar Torp
Eslöf
Ballerup

Utsnitt av Skånska rekognosceringskartan 1812–20, bl. II Ö 203–204.

S. 18: *Eslöv* och kyrkbyn *Sallerup*, i öster *Djurgården*, *Kastberga* och *Vålaröd*. Eslövs centrum finns nu vid de tre husen »Eslöf» öster om byn. Kartans fyra hus »Ellinge» är *Sjöhusen* med *Sjögård*. Sydväst därom *Sallerups mosse* och skogen *Tåbelund*.

Långakärr, med tillrinning norr- och söderifrån och med utlopp i Eslövsbäcken. Runt den fågelrika vattensamlingen, som numera är en hårt reglerad dagvattenrecipient och som alltså måste underhållas på konstlad väg, ligger ett stycke tuvig och stenig betesmark som utgör en sista rest av den landskapstyp, som stationssamhället Eslöv exploaterade i den fordom vidsträckta och odlingsekonomiskt tämligen värdelösa allmänningsmarken, dit Eslövsbyns och grannbyarnas kreaturshjordar drevs på bete. I den mera höglänta och torrare betesmarken öster om kärret finns ett järnåldersgravfält, iakttagbart genom ett antal små, runda och stenkretsomgärdade kullar. Den största kallas *Hörahög* »högen varifrån *hören*, herden eller kreatursvaktaren, övervakade boskapen». Vid Långakärrs nordvästspets finns boplatslämningar och vid sydostspetsen ytterligare spår av stensättningar.

Hela betesmarken kallas *Abullahagen* »apelhagen» (med trycket på *u*-et). *Abu'l* är skånemålens motsvarighet till rikssprakets *apel*. Glesa bestånd av vildapel och ädellövträd fanns förr ofta i betesallmänningar och åkervångar.

Dagens *Långakärr* är bevisligen en rest av en äldre sjö, som senare har måst regleras, framför allt i väster, där industriområdet Felix med asfalterade parkerings- och tillfartsytor har begränsat utrymmet. Sjön hette tidigare *Abullasjö*, vilket framgår av en karta över Gryby bys utmarker 1765, där *Awela Siö* beskrivs som en urtappad, sank och dyig fiskdamm. I byn Grybys laga skiftesakt 1854 redovisas *Apullahagen* som torrlagd fäladsmark.

Brevet av den 28 juni 1525 ger oss det äldsta f.n. kända belägget för Sjögårds alternativa namn: *awelle gaardhen*, d.v.s. *Abullagården*. För att det är fråga om *Abullagården* och inte något *Avelsgården* talar dels den dokumenterade namnmiljön med *Abullahagen* och *Abullasjö*, dels det språkliga faktum att ordet *avel* (forndanska *avl*, fornsvenska *afl*) som förled i sammansättning oftast har *s*-fog (forndanska *avlsgaard*, fornsvenska *aflsgardhen*).

Hur blev då ett ursprungligt *apula-* till 1500-talsskriftens *awelle-*? Skånemålens *abu'l* motsvarar forndanskans *abild*, fornsvenskans *apul(d)*. Jämför de forndanska sammansättningarna *abildæ gardh, apelgard*. Med den tidigmedeltida »danska» klusilförsvagningen utvecklades *p* till *b* (jämför danska *gabe*, Skånemålens *gaba* och svenskans *gapa*). Detta ur ett äldre *p* i ställning efter vokal uppkomna *b*-ljud utvecklades i södra och västra Skåne vidare till ett *v*-ljud; *gaba* blev *gava*.[8] Så skedde också i Harjagers härad.

Ett *v*-ljud tecknas i 1500-talets skrift vanligen *ffw, fv* och liknande, men även *w*. *Awelle-* (med danskt kanslispråkligt *-e* på slutet) motsvarar följaktligen de senare uppträdande skrivningarna *Abulla-* i de andra namnen i området.

Ellinges kittlar och grytor bör alltså en dramatisk sommar för 472 år sedan ha legat gömda på bottnen av Långakärr – men förgäves.

Noter

[1] Skånes ortnamn. Serie A. Bebyggelsenamn. Del 7. Harjagers härad och Eslövs stad s. 117–121 (1979) av Göran Hallberg. (Boken förkortas SkO A 7.)

[2] Se om dessa förhållanden *Harjagers härad* respektive *Stora Harrie*, s. 17–22 och 83–88, i SkO A 7.

[3] SkO A 4, Frosta härad av Göran Hallberg (under utgivning).

[4] Om dessa namn, se SkO A 7, s. 126–129.

[5] Se därom SkO A 7, s. 135–136.

[6] Om *Djurgården* se SkO A 7, s. 120, om *Vålaröd* dito s. 138.

[7] Se om hela denna namngrupp SkO A 7, s. 119–121 och 161–162. Olyckligtvis har där läget för det f.d. torpet (Ellinge nr 18) sammanblandats med läget för gården Sjögård (Ellinge nr 12).

[8] Se karta 1 i Ingemar Ingers, Studier över det sydvästskånska dialektområdet (1939), s. 19.

Dendrokronologi (årsringsdatering) och dess möjligheter i Sverige

Av fil. dr Ólafur Eggertsson

föreståndare för Nationella laboratoriet för vedanatomi och dendrokronologi,
Kvartärgeologiska avdelningen, Lunds universitet

Hur var klimatet på vikingatiden? Hur gammal är träkyrkan? Och varifrån kommer drivveden på stranden?

Dessa och många andra frågor kan man få svar på genom att titta på ett träds årsringar. Metoden kallas dendrokronologi och används inte bara för datering. Årsringarna kan även säga mycket om ett träds växtvillkor och varifrån det kommer.

På dendrokronologiska laboratoriet, Lunds universitet, utförs en stor del av den svenska forskningen i ämnet. Sedan 1994 är laboratoriet en s.k. nationell forskningsresurs med ansvar för bl.a. årsringskronologier, analyser och undervisning. I fortsättningen kommer olika dendrodateringsprojekt i Skåne, Halland och Blekinge att presenteras.

Namnet dendrokronologi är en kombination av de grekiska orden »Dendron» som betyder träd och »Chronos» som betyder tid; dvs. datering med hjälp av träd. Det är den mest exakta dateringsmetod som finns när skrivna dokument saknas. Metodens princip baseras på det faktum att många träd utvecklar ringar i sin ved vilka är väl synliga i tvärsnitt. Detta har varit känt sedan den grekiske naturforskaren Theofrastos dagar för mer än 2000 år sedan.

Grundaren av dendrokronologin i dess moderna form var astronomen A. E. Douglass som i början av sekelskiftet studerade sambandet mellan årsringar och klimat. Douglass, som var verksam i Kalifornien, lyckades visa att årsringar kunde användas för att datera olika händelser. Han utvecklade med sina studier den dendrokronologiska arbetsmetod som fortfarande används idag (Douglass 1939).

I extrema fall kan dendrokronologin datera en händelse med en exakthet på några veckor. Sådan noggrannhet kan dock endast uppnås med vissa trädslag, t.ex. ek.

Dendrokronologisk analys grundas på att träd som växer under samma förhållanden under samma tid bildar liknande årsringsmönster. Årtal kan knytas till årsringarna i ett träd med en känd tidpunkt för fällningen, t.ex. hos träd som fälls i skogen i dag. Årsringen under barken är den sista som bildades och kan därför omedelbart dateras. Årsringarnas ständiga växling i tjocklek år efter år bildar mönster som är typiska för en bestämd tidsperiod. Om man mäter årsringarnas bredd får man fram det karaktäristiska mönstret. Det mönstret återfinns hos andra träd som har vuxit i samma skog (fig. 1).

Ringar i träd

Ringar i träd, som dendrokronologin handlar om, är strukturer sammansatta av celler. Cellerna bildas av en speciell väv som ligger strax under barken. Väven kallas kambrium. Kambriumväven bildar celler av olika storlek och tjocklek, vilket i sin tur gör gränsen mellan trädringarna synlig. Ringar som bildas en gång om året kallas för årsringar.

Att identifiera en årsring är inte så enkelt som man tror. Det finns nämligen olika slags trädringar; många av dem är inte årsringar.

Speciell svårt är det att identifiera ringar i träd som växer utanför den tempererade klimatzonen, där det inte finns samma årstidsrytm som på våra breddgrader.

Uppbyggnad av årsringsserier

Innan man rent praktiskt kan börja ta prover för dendrokronologisk datering från t.ex. timmerhus, krävs det att man har en referenskronologi – en årsringsserie för det aktuella trädslaget. Man börjar med att ta prover från ett växande träd, där man vet åldern på årsringen närmast barken. Om trädet visar sig ha 200 årsringar, kan man knyta ett årtal bakåt till varje årsring. Trädet har ett karakteristiskt mönster i sin årsringsbredd som återfinns hos de andra träden i skogen (fig. 1). Om ett hus har byggts från träd från samma skog, kan det karakteristiska mönstret på de första årsringarna i de levande träden stämma överens med mönstret i stockarna som använts till huset. På det sättet får man en dendrokronologisk datering, dvs. fällningstiden för träden som har använts till huset. Stockarna i huset har kanske i sin tur 200 årsringar och då kan man komma ännu längre tillbaka. På så sätt upprättas en absolut daterad referenskronologi.

Vad kan man datera?

Ek och tall är de träd som har använts mest till byggnadskonstruktioner i Norden. Ek dominerar i Danmark, södra Norge och södra Sverige, tall i de övriga delarna. Gran förekommer också, men i mindre mängder på grund av att det mest har använts för enklare konstruktioner, t.ex. golvbräder, paneler och staket. Därför är granen inte lika viktig i dendrokronologiska sammanhang.

De huvudsakliga dateringsuppgifterna gäller trämaterial från arkeologiska utgrävningar och från byggnader. Vad gäller arkeologiskt material arbetar man ofta med stora prover i form av skivor; från byggnader tar man prov med en kärnborr. Det går även att datera konst, möbler och andra föremål av trä. Traditionell provtagning går dock inte att använda här – det skulle förstöra föremålet. Istället får man mäta årsringarna med en lupp. På föremål av ek är det också möjligt att ta ett avtryck av årsringarna med t. ex. häftmassa.

Dendrokronologi – inte bara datering

En dendrokronologisk analys kan utnyttjas inom många olika ämnesområden. Man kan bl.a. ta reda på ett föremåls ursprung och/eller varifrån man har hämtat byggnadsmaterial. Årsringarna kan också ge information om förändringar som äger rum i luften eller på marken där träden växer. Man kan vidare studera klimatförändringar som har ägt rum, ett ämne som kallas dendroklimatologi. Det går även att studera vissa geomorfologiska processer, bl.a. förändringar i ett vattendrag, förändringar i grundvattennivåer, dränering, glaciärers tillväxt, skogsbränder, vulkanisk aktivitet, gödsling, gallring och insektsangrepp på träd.

Hur gör man om man vill datera något?

Om man vill datera något av trä kan man ta kontakt med laboratoriet för vedanatomi och dendrokronologi vid Lunds universitet.

Ett antal frågor måste då först besvaras: Finns det årsringsserier för området? Hur många prover behövs? Finns det flera byggnadsfaser? Vem skall utföra provtagningen – uppdragsgivaren eller laboratoriets personal? Kan man ta borrprov eller finns det möjlighet att få tag på en hel skiva trä? Och till sist – hur mycket kommer det att kosta?

Sedan tar man prover från de konstruktioner man vill datera. Ett prov tas från varje stock, och 5–10 prover från samma byggnadsfas. Proverna bör helst innehålla mer än ca 60 årsringar var.

På laboratoriet förbereder man provet så att årsringarna blir väl synliga. Man mäter sedan varje årsring med en noggrannhet på 0,01 mm

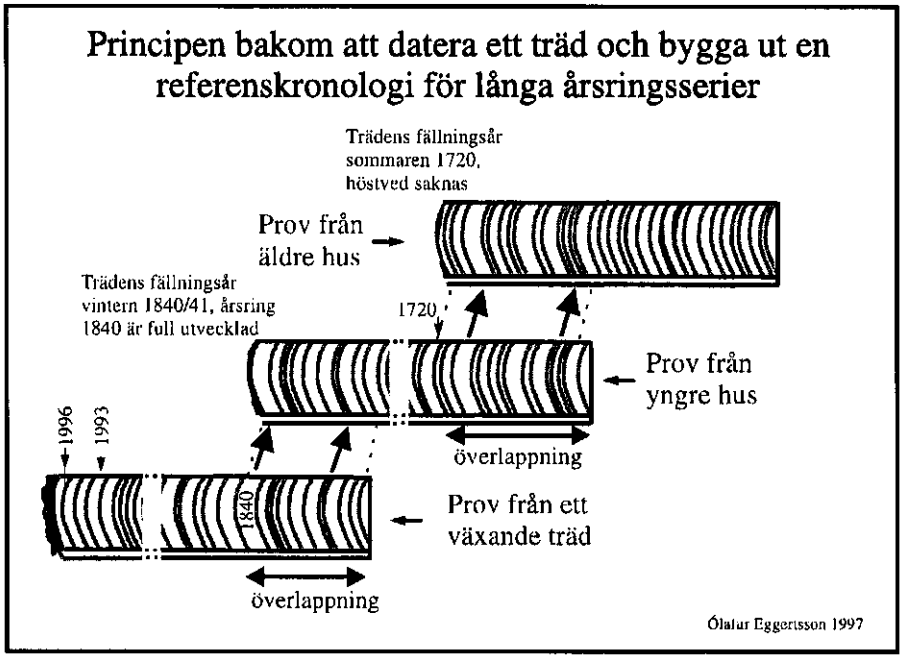

Fig. 1. Principen bakom att datera ett träd och bygga ut en referenskronologi för långa årsringsserier.

med en elektronisk utrustning som är kopplad till en dator. Alla mätresultat lagras i datorn och bearbetas med en speciellt utvecklad programvara för årsringsanalys, som t.ex. beräknar likheterna mellan årsringsserier. Om serierna passar ihop meddelar datorn detta, kurvorna skrivs ut på en plotter och passningen kontrolleras visuellt. Uppdragsgivaren får en dateringsrapport; proverna och mätresultatet arkiveras på laboratoriet.

Dendrokronologisk forskning vid Lunds universitet

Laboratoriet för vedanatomi och dendrokronologi inrättades vid Kvartärgeologiska avdelningen, Lunds universitet år 1973. Förutom att ge vedanatomisk service undersökte laboratoriet också möjligheterna att använda den dendrokronologiska dateringsmetoden i Sverige. Föreståndare blev Thomas Bartholin. Den dendrokronologiska delen av verksamheten breddades successivt från början i Skåne till att omfatta hela landet. Thomas Bartholin bedrev en mångsidig forskning och utvecklade metoden i samarbete med laboratorier i Hamburg och Zürich. Några större projekt värda att nämna är t.ex. utbyggnaden av referenskronologierna för ek i Lund/Skåne som en följd av Thomas Bartholins arbete i Danmark (Bartholin 1975). På 1980-talet bedrevs ett stort projekt vid Helgeandsholmen i Stockholm där hundratals prover analyserades. I samband med detta kunde laboratoriet skaffa medhjälpare, och man började att arbeta även med furu. Tidigare hade laboratoriets arbete mest varit inriktat på ek.

Ett annat viktigt projekt gällde pålbyggnadskonstruktionen i Alvastra från yngre stenålder. Där möjliggjorde den dendrokronologiska metoden en exakt datering av de olika byggnadsskedena. Även den vedanatomiska

tolkningen spelade en stor roll (Bartholin, 1978). Bland andra historiska objekt bör nämnas dels medeltida kyrkor i flera landskap, som ofta fick reviderad ålder, dels medeltida timmerbyggnader från Dalarna och Härjedalen (Raihle, 1990). Dessa studier har gett möjlighet till en detaljerad beskrivning av byggnadsaktiviteter som kan kopplas till samhällets resurser under olika skeden.

Laboratoriet samarbetar även med professor Wibjörn Karlén i Stockholm om ett dendroklimatologiskt projekt i Lappland. Projektet baseras på fossila tallstubbar och -stammar över och under nuvarande trädgräns. Studierna har lett till en lång årsringsserie som har använts för klimatologisk tolkning i samarbete med laboratorierna i Europa (Bartholin & Karlén 1983, Briffa et al. 1992).

Under åren har ett nätverk av årsringsserier för dendrokronologisk datering byggts ut och omfattar idag nästan hela Sverige (fig. 2). Serierna gör det möjligt att datera dendrokronologiskt material från hela landet från vikingatid och framåt. Kronologierna förbättras och byggs ut kontinuerligt i samband med att nya prover kommer in från uppdragsgivare.

Laboratoriet samarbetar i huvudsak med Riksantikvarieämbetet, museer och universitet, men har också kontakt med företag och privatpersoner runt om i Sverige. Laboratoriet blev enligt regeringsbeslut 1994 s.k. nationell forskningsresurs. Det innebär att det har fått ett långsiktigt stöd i form av lönemedel från Lunds universitet och Humanistiska forskningsrådet (HSFR). Driften och vissa lönekostnader finansieras med externa uppdrag och projekt. Laboratoriet har två anställda, däribland författaren som varit verksam vid laboratoriet sedan 1989. Även studenter och gästforskare använder laboratoriets resurser. Laboratoriet har en rådgivande kommitté med representanter för HSFR, Lunds universitet (Geologiska institutionen, Naturvetenskapliga och Humanistiska fakulteten), Riksantikvarieämbetet och Statens Historiska Museum.

Mångsidig forskning

Laboratoriets huvudsyften är dendrokronologisk datering, vedanatomisk analys och undervisning. Dessutom bedrivs en mångsidig dendrokronologisk forskning, t.ex.:

– EU-projekt om dendroklimatologi, i samarbete med Thomas Bartholin, Nationalmuseet i Köpenhamn. I det projektet kommer laboratoriets kronologinätverk att användas för paleoklimatologiska studier.

– Dendrokronologisk datering av timmerkyrkor i nordvästra Rumänien, ett projekt i samarbete med Institutionen för arkitektur på Lunds Tekniska Högskola. Regionen Maramuses i nordvästra Rumänien är känd för sitt stora antal väl bevarade timmerkyrkor, vilket gör området unikt i dagens Europa. Majoriteten av kyrkorna är troligen byggda under 1600- och 1700-talen, men några anses vara medeltida. De kan vara de äldsta bevarade timmerbyggnaderna i Centraleuropa; årsringsdatering är den enda metoden för att bevisa detta.

– Dendrokronologisk datering av estniska byggnader från 1700- och 1800-talen. Projektet sker i samarbete med Botaniska institutionen, Tartu universitet. Projektets syfte är att datera kyrkor i Estland med hjälp av svenska referenskronologier och bygga ut en regional referenskronologi för tall i Estland. Kronologin skall användas för datering av material från arkeologiska utgrävningar och från byggnader i Estland.

– Dendrokronologi på arktisk drivved, en oceanografisk studie. Projektet går ut på att undersöka årsringarna på drivved som flutit i land på Islands, Grönlands och Svalbards stränder. Dendrokronlogin visar att merparten av drivveden härstammar från Sibirien. Undantaget är drivveden på Grönlands västkust, vilken kommer från Alaska. Detta bevi-

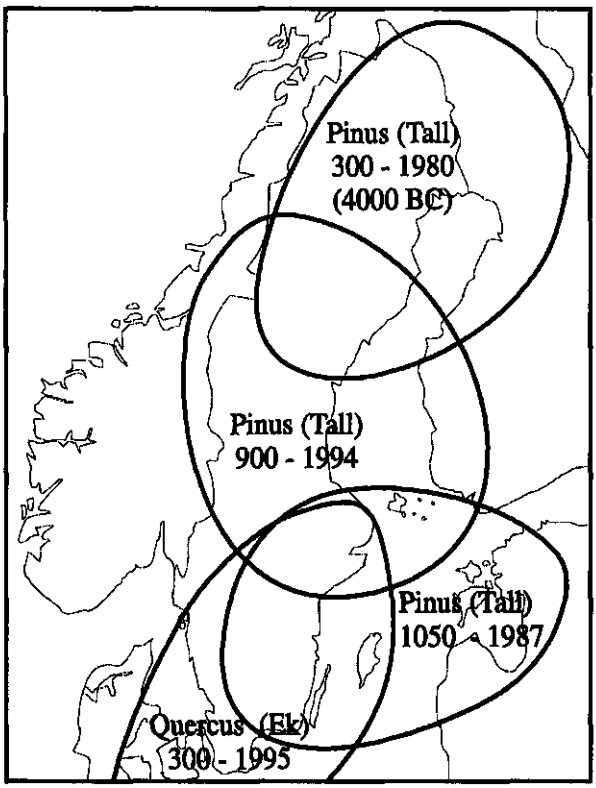

Fig. 2. Dendrokronologiskt likartade områden i Sverige. Dessa definieras av att de lokala referenskronologierna inom områdena har så stor inbördes likhet att de kan datera varandra.

sar att ytströmmarna rör sig medurs i en cirkel över polarhavet (Eggertsson 1994).

– Dendroklimatologi på tall och gran i Sverige, ett projekt som leds av doktoranden Hans Linderson vid Kvartärgeologiska avdelningen, Lunds universitet. Han har samlat in dendrokronologiska prover från gran och tall runt om i Sverige och jämfört dem med klimatdata för att hitta den faktor som begränsar trädens tillväxt.

– Dendroklimatologi på nutida ek i södra Sverige i samband med handledning av examensarbete i kvartärgeologi. Målet är att utvärdera den faktor i klimatet som begränsar ekens tillväxt i södra Sverige. Metoden går ut på att jämföra fluktuationerna i årsringsbredden mot meteorologiska data, t.ex. månadsmedeltemperatur och nederbörd.

Referenser

Bartholin, T. 1975 : Dendrokronologi en ny naturvidenskap i arkæologiens tjeneste. *Ale 2*, 1–17.

Bartholin, T. 1978: Alvastra pile dwelling: tree studies. The dating and the landscape. *Fornvännen 73*, 213–219.

Bartholin, T. & Karlén, W. 1983: Dendrokronologie i Lapland. *Dendrokronologiska Sällskapet, Meddelande 5*, 3–16.

Briffa, K. R., Jones, P. D., Bartholin, T., Eckstein, D., Schweingruber, F.H., Karlén, W., Zetterberg, P. & Eronen, M. 1992: Fennoscandian summers from AD 500: temperature changes on short and long timescales. *Climate Dynamics 7*, 111–119.

Douglass, A. E., 1939: Crossdating in dendrochronology. *Journal of Forestry*, 825–831.

Eggertsson, O. 1994: Origin of the Arctic driftwood – a dendrochronological study. Lundqua Thesis 32, 13 p+4 bilagor.

Raihle, J. 1990: Timmerhus från medeltiden i Jämtland och Härjedalen. *Bebyggelsehistorisk tidskrift 20*, 27–37.

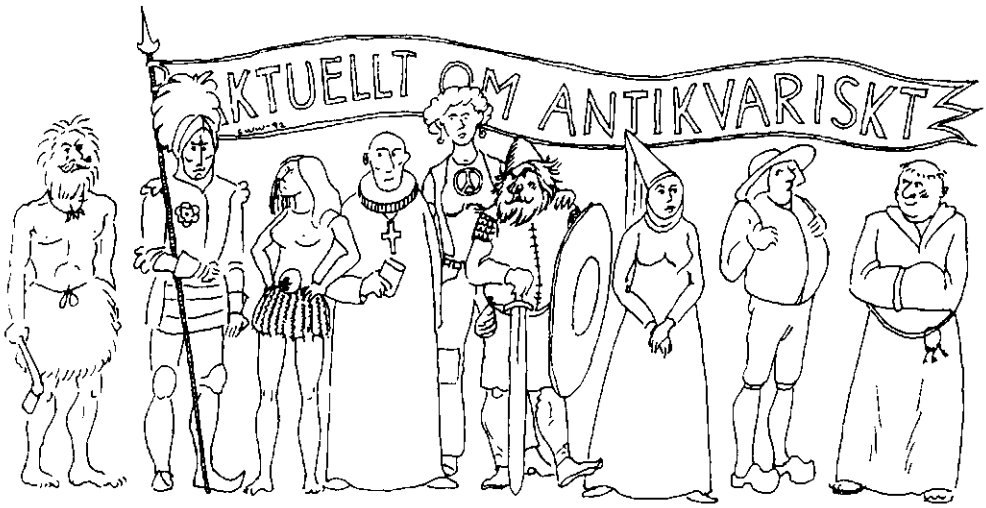

Slaget vid Lund – minnet av historien

Den 4 december 1676 stod i terrängen norr om Lund det blodigaste slaget i Nordens historia. 9 000 man svenska trupper drabbade samman med en dansk armé på 13 000 man. Slaget som var en del av det Skånska kriget 1676–1679 utgjorde något av en kulmen på den konflikt om herraväldet i Norden och Östersjöområdet som utkämpades mellan de nordiska rikena Danmark-Norge och Sverige-Finland från senmedeltid och fram till 1815. Då grävdes stridsyxan äntligen ned och ett nordiskt samarbete växte fram, något som bl.a. fick ett uttryck i monumentet över slaget som 1883 restes vid Lerbäckshög i Lund.

Även om det Skånska kriget kom att pågå i ytterligare tre år fick slaget vid Lund stor betydelse för krigets utgång. Ett svenskt nederlag skulle sannolikt inneburit att Nordens karta sett annorlunda ut för en lång tid framöver. Den prestige som den unge Carl XI skaffade sig genom segern vid Lund och i kriget som helhet blev en viktig beståndsdel i framväxten av det karolinska enväldet med dess stora betydelse för den svenska samhällsutvecklingen.

Slagfältet norr om Lund utgör också en nyttig påminnelse om att krig mellan folk av samma ursprung och religion en gång var en del av tillvaron även i vår del av världen. Då som nu fick civilbefolkningen sitta emellan och se sin tillvaro slås i spillror.

1993 påbörjades ett projekt med målet att för dagens människor lyfta fram minnet av slaget vid Lund och visa på vad som egentligen hände här denna kalla vinterdag för över 300 år sedan.

Samma år producerades en videofilm om slaget med bilder från terrängen idag och där olika aspekter på slaget lyftes fram. Filmen användes bl.a. i skolundervisningen. 1996 utkom boken »Sextonhundrasjuttiosex, minnet av historien – historien om minnet» författad av Claes Wahlöö och Göran Larsson. Boken berättar om slaget sett i sitt sammanhang under det Skånska krigets första år.

Som ett sista led i projektet kommer nu informationsskyltar att sättas ut på intressanta platser runt det gamla slagfältet. Detta är ett led i länsstyrelsens kulturmiljöenhets nya skyltprogram för Skåne. Skyltarna är av ett annat slag än hittills, större till formatet och

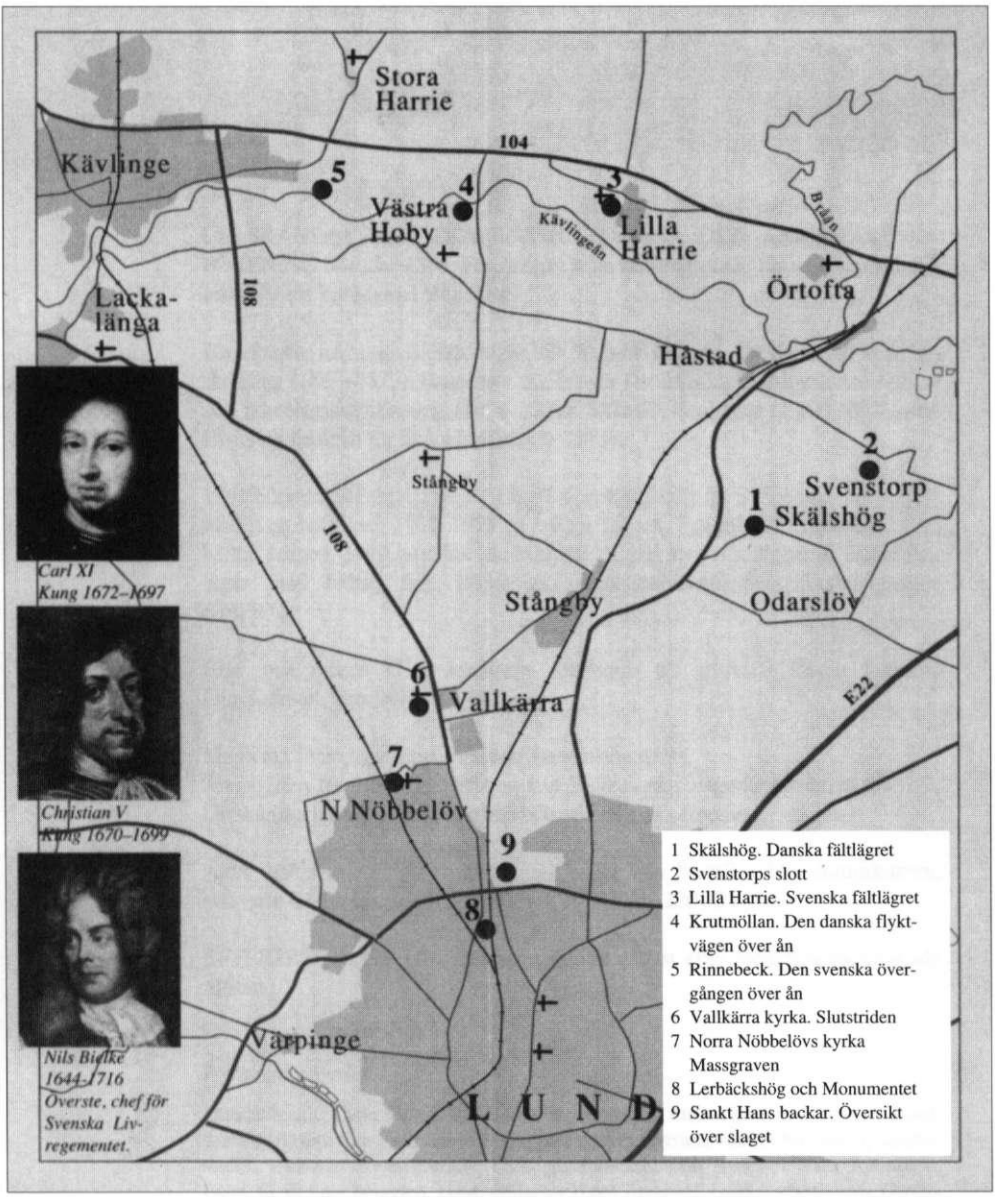

innehållande såväl text som bild. Genom att ta sig runt till de olika platserna får besökaren en fyllig bild av händelserna under slaget samtidigt som man rör sig i det intressanta kulturlandskapet norr om Lund. Alla platser kan nås per bil eller cykel. En utförlig tryckt vägvisare med karta finns tillgänglig för att leda besökaren rätt. Projektet stödjes också av föreningen Visa Lund.

Skyltarna kommer som sig bör att invigas den 4 december i år. Sedan är det fritt för envar att på ort och ställe återkalla minnet av en av de mest dramatiska händelserna i Nordens historia.

Göran Larsson

Rättelse

I min artikel om Skånska län 1526–1996 i Ale nr 1/97 anges att Kristianstads län upprättades år 1616. Jag har av en läsare blivit uppmärksammad på att detta inte är korrekt. Kristianstads län växte fram genom separata beslut på de olika delar som skulle bli det nya länet. Först från den 1 maj 1617 fick Jens Sparre förläningsbrev på hela »Christianstads len».

Göran Larsson

DE SKÅNSKA LANDSKAPENS HISTORISKA OCH ARKEOLOGISKA FÖRENING bildades 1866. Föreningen är en samlingspunkt för en historiskt och arkeologiskt intresserad allmänhet.

Föreningen har utgivit Samlingar till Skånes historia, fornkunskap och beskrifning (1868–1873), Samlingar utgifna för De skånska landskapens historiska och arkeologiska förening (1874–1880), Skånska samlingar (1894–1897) samt Historisk tidskrift för Skåneland (1901–1921).

1961 började föreningen utge ALE, Historisk tidskrift för Skåneland. Första året utkom ett häfte och 1962–1976 tre häften årligen. Fr.o.m. 1977 utkommer fyra häften årligen. 1990 inträdde landsarkivet i Lund som medutgivare. Tidskriften utges med bidrag från Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet (HSFR).

Brev och manus till redaktionen adresseras till arkivarie Göran Larsson, Landsarkivet, Box 2016, 220 02 Lund.

Medlem i föreningen erhåller tidskriften kostnadsfritt.
Årsavgiften för 1997, 100 kronor, kan insättas på postgirokonto nr 24 68 31-2, De skånska landskapens historiska och arkeologiska förening.

Äldre häften av tidigare utgivna tidskrifter kan beställas hos skattmästaren, arkivarie Göran Larsson, Landsarkivet, Box 2016, 220 02 Lund.

EFTERTRYCK, helt eller delvis, medgives endast efter redaktionens särskilda tillstånd.

Föreningens styrelse:

Länsantikvarie Carin Bunte, Malmö, ordf., professor Anna-Christina Ulfsparre, Lund, v.ordf., arkivarie Elisabeth Reuterswärd, Lund, sekr., arkivarie Anders Persson, S. Sandby, v.sekr., arkivarie Göran Larsson, Lund, skattmästare, samt professor Hans Andersson, Lund, fil. dr Lars Berggren, Lund, professor Björn Berglund, Lund, f:e antikvarie Gunilla Erikson, Kulturen, docent Siegrun Fernlund, Asmundtorp, docent Thomas Germundsson, Lund, universitetslektor Gert Jeppsson, Lund, docent Hjördis Kristenson, Lund, professor Lars Larsson, V. Nöbbelöv, länsmuseichef Monika Minnhagen-Alvsten, Kristianstad, f.d. länsmuseichef Bengt-Arne Person, Varberg, arkivarie Anders Salomonsson, Lund, docent Sten Skansjö, Lund, länsantikvarie Leifh Stenholm, Karlskrona, professor Sven Tägil, Lund. Hedersledamot: professor Jörgen Weibull, Göteborg.

Ale

Historisk tidskrift

FÖR SKÅNE, HALLAND OCH BLEKINGE
UTGES AV DE SKÅNSKA LANDSKAPENS HISTORISKA
OCH ARKEOLOGISKA FÖRENING
OCH LANDSARKIVET I LUND.

Innehåll

GERT KENNARTHSSON Rekrytering av båtsmän till Sjätte Blekings indelta Båtsmanskompani
1

GÖRAN HALLBERG Sommardramatik kring Ellinge – 1525
12

ÓLAFUR EGGERTSSON Dendrokronologi (årsringsdatering) och dess möjligheter i Sverige
21

Aktuellt om antikvariskt
Slaget vid Lund – minnet av historien
26

Vinjetten på framsidan återger det första tecknet – en f-runa – i runhandskriften av den medeltida Skånelagen, som var gällande i Skåne, Halland, Blekinge och Bornholm.

ISSN 0345-0708